

Тріумф і трагедія 1 грудня 1991 року: історично-аналітичний погляд на вибір, який визначив долю України

Віктор БЕДЬ,

**голова Всеукраїнського товариства борців за незалежність України,
народний депутат України першого скликання**

м. Ужгород

1 грудня 2025 р.

День, коли Україна перемогла — і день, коли Україну обікрали

1 грудня 1991 року стало одночасно вершиною українського національного Відродження XX століття і моментом глибокої історичної помилки, яка визначила напрям розвитку держави на десятиліття вперед.

З одного боку — абсолютний тріумф:

- 90,32% громадян України у всіх областях, Криму, Києві й Севастополі підтвердили Акт проголошення незалежності України, ухвалений 24 серпня 1991 року. Це була небачена єдність українського суспільства.

З іншого боку — стратегічна трагедія:

- ті ж самі громадяни обрали першим президентом України Леоніда Кравчука — багаторічного ідеолога КПРС, другого секретаря ЦК КПУ, кадрового представника окупаційної комуністично-радянсько-московської системи.

І не обрали В'ячеслава Чорновола — національного лідера, багаторічного дисидента, в'язня совісті та символу боротьби за незалежність.

Цей парадокс — ключ до розуміння всієї політичної еволюції України 1991–2025 років.

Тріумф 1 грудня 1991 року: єдність усіх земель України

Результати Всеукраїнського референдуму

Питання:

«Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?»

Результати по Україні загалом:

Так — 90,32%

Ні — 7,58%

Недійсні — 2,10%

Усі 27 регіонів України сказали «Так».

Навіть на півдні, сході й у Криму підтримка була високою — у більшості областей понад 50–60%, у Севастополі — понад 50%.

Геополітичний ефект

До 1 грудня 1991 року Україну не визнала жодна держава світу.

Уже протягом грудня її визнали понад 40 країн, включно з: Польщею, Канадою, США, державами Європейського Союзу, країнами Азії та Латинської Америки.

Референдум запустив лавину міжнародного визнання, яка юридично зробила Україну суб'єктом міжнародного права.

Трагедія 1 грудня 1991 року: вибір президента, який заклав міну під українську державність

Вибори Президента України відбулися того ж дня.

Результати виборів Президента України (1 грудня 1991 року):

Переможцем став **Леонід Кравчук** — багаторічний ідеолог КПРС в Україні та другий секретар ЦК КПУ, який отримав 19 643 481 голосів, що становило 61,59%.

Другий результат показав **В'ячеслав Чорновіл** — лідер Народного Руху України, багаторічний дисидент і в'язень совісті. За нього проголосували 7 421 840 виборців, або 23,27%.

Решта голосів — 15,14% — припала на інших кандидатів, серед яких **Левко Лук'яненко, Ігор Юхновський, Володимир Гриньов** та інші представники національно-демократичного табору.

Ті самі люди, які на 90% підтримали незалежність, водночас обрали представника системи, що десятиліттями цю незалежність нищила.

Причини парадоксального вибору: від страху до агентурної роботи КДБ

Синдром «керованого переходу»

Більшість громадян виходила з логіки:

- краще незалежність під знайомим комуністично-радянським чиновником, ніж радикальні зміни «невідомого майбутнього» під проводом дисидентів.

Це була психологічна інерція радянської людини, яка не встигла звільнитися від страху перед «нестабільністю».

Вирішальний фактор — КДБ УРСР

У 1991 році апарат КДБ:

- залишився недоторканим;
- керував інформаційними потоками;

- маніпулював страхами населення;
- дискредитував дисидентів та національно-демократичні сили;
- підтримував «комфортний» образ Леоніда Кравчука;
- контролював перехід влади.

В Україні не відбулося люстрації, очищення державної служби, розформування репресивних органів чи відкриття архівів КДБ.

90% кадрів КДБ продовжили працювати в нових структурах, фактично зберігши контроль Москви над багатьма процесами в молодій Україні.

Токсичний розкол у національному русі

Вирішальний удар по шансах Чорновола було завдано зсередини:

- частина колишніх дисидентів та лідерів національно-демократичних сил була завербована або схилена посткомуністично-радянською номенклатурою;
- у Народній Раді Верховної Ради України, Народному Русі України, Українській Республіканській Партії та Демократичній Партії України виник глибокий розкол;
- висунення окремих кандидатів (Левка Лук'яненка, Ігоря Юхновського, Володимира Гриньова) відтягнуло голоси від В'ячеслав Чорновола;
- західні та східні області демонстрували різний рівень політичної зрілості.

Цей розкол не був випадковістю, а був вигідний посткомуністично-радянській номенклатурі та спецслужбам, які використали недовіру, амбіції і незрілість національного середовища.

Наслідки вибору Леоніда Кравчука: збереження імперської посткомуністично-радянської номенклатури і втрачений старт держави

У владі збереглися ті, кого мала усунути люстрація

Замість декомунізації Україна отримала:

- відтворення апарату КПРС під новими владними табличками;
- недоторканність чиновників УРСР;
- контроль над СБУ тими ж кадрами КДБ;
- збереження московської моделі управління.

Це дозволило посткомуністичній номенклатурі:

- приватизувати державу;
- створити олігархат;
- встановити корупційні вертикалі;
- залишатися залежною від Москви.

Стратегічне роззброєння України

При президентові Кравчуку та його урядах Україна:

- «добровільно», на пряму шкоду власній державності, відмовилася від ядерної зброї;
- знищила стратегічну авіацію й ракетні комплекси;
- втратила ключові оборонні ресурси;
- підписала низку документів, які стали основою майбутнього Будапештського меморандуму.

Це був найбільший односторонній роззброювальний акт в Європі після 1945 року — і реальна державна зрада, яка стратегічно посилила Росію.

Економічний хаос і корупція (1992–1994)

- гіперінфляція понад 10 000% на рік;
- банкрутство промисловості;
- масове закриття підприємств;
- формування перших олігархічних кланів;
- масовий вивіз капіталу в Росію, Європу, США, Ізраїль та офшори;
- пограбування держави через ваучерну приватизацію.

Політичні стратегічні втрати

Через вибір 1991 року Україна:

- не створила власної школи державництва;
- не сформувала української політичної еліти;
- зберегла імперський комуністично-радянський менталітет у владі;
- допустила встановлення контролю «червоними директорами»;
- отримала слабкі, уражені агентурою спецслужби;
- не захистила інформаційний простір;
- не затвердила українську національну ідею як програму державотворення.

Усе це стало фундаментом криз 2004, 2014 та війни 2014–2025 років.

В'ячеслав Чорновіл як втрачене майбутнє України

В'ячеслав Чорновіл пропонував:

- реальну люстрацію;
- побудову української національної держави;
- усунення впливу номенклатури КПРС/КДБ;
- європейську інтеграцію;
- розбудову армії;
- захист української мови й культури;
- децентралізацію;
- прозору економіку.

Перемога В'ячеслав Чорновіла могла б:

- створити нову українську еліту;

- запобігти появі олігархату;
- зберегти обороноздатність;
- не допустити анексії Криму;
- уникнути війни 2014–2025 років.

В'ячеслав Чорновіл був тим президентом, який міг змінити хід української історії — і саме тому Москва та посткомуністично-радянська номенклатура не допустила його перемоги.

1 грудня 1991 року як урок національної історії

Це був день величезної перемоги і гіркої поразки:

- народ продемонстрував історичну єдність;
- політична еліта виявилася незрілою і вразливою до агентури;
- номенклатура КПРС збереглась при владі;
- Україна втратила шанс почати шлях із чистої сторінки.

Маємо назвати речі своїми іменами

Помилка 1991 року була фатальною, але не остаточно.

Україна заплатила за неї російсько-українською війною 2014–2025 років, сотнями тисяч життів, зруйнованими містами й селами.

Війна відкрила правду:

- незалежність неможлива з московською посткомуністично-радянською номенклатурою при владі.

Україна має завершити те, що почала 24 серпня та 1 грудня 1991 року

- створити нову державну еліту;
- провести повну декомунізацію й деімперіалізацію;
- очистити державу від агентури та посткомуністично-радянської номенклатури і їх наслідників;
- відновити сильну українську армію;
- утвердити українську національну ідею;
- сформувати справжню європейську демократію;
- забезпечити верховенство права;
- закрити шлях до влади всім, хто працює на Москву та інші ворожі центри.